

Nr 157

Av herr Sköld m.fl., om inrättande vid svenska ortnamnsarkivet av en befattning som förste arkivarie.

(Lika lydande med motion nr 116 i Första kammaren)

I sin anslagsäskanden för budgetåret 1962/63 har ortnamnskommissionen för sitt arkiv, svenska ortnamnsarkivet, framlagt förslag om inrättande av en förste arkivarietjänst. Samma yrkande gjorde kommissionen i sin petitaskrivelse 1960. Varken då eller nu har likväl Kungl. Maj:t upptagit detta förslag bland sina äskanden till riksdagen. Vi finner detta på följande grunder högst beklagligt.

Den svenska ortnamnsforskningen har under de senaste decennierna förts fram till en ledande ställning ej blott inom Norden utan även i den övriga kulturvärlden. Ortnamnsarkivet tages flitigt i bruk inte bara av dialekt- och ortnamnsforskare utan även av historiker, arkeologer, folklivsforskare, geografer, samhällsforskare, genealoger, författare av hembygdsböcker m.fl. Dessa besökandes mångskiftande intressen måste arkivet tillgodose. Detta erfordrar en vidsträckt excerpering. Härigenom tillföres arkivets samlingar hänvisningskort inte blott avseende ortnamnsformer utan även rörande bl.a. naturförhållanden, belägenhet, historia, fornlämningar, kamerala förhållanden, ägarelängder, sägner, bildmaterial, viktigare dialektord och bibliografiska uppgifter om hembygdslitteraturen. Redan för detta erfordras ett omfattande internt institutionsarbete med tillräcklig tillgång på kvalificerad arbetskraft.

Framför allt har emellertid svenska ortnamnsarkivet två huvuduppgifter såsom central för rikets ortnamnsundersökningar, den ena praktisk administrativ-kameral, och den andra vetenskaplig. Ortnamnskommissionen åligger att med tillhjälp av sitt arkiv avge yttranden i namnregleringsärenden. Detta sker till bl.a. följande myndigheter och verk: lantmäteristyrelsen, rikets allmänna kartverk, kammarkollegiet, generalpoststyrelsen, järnvägstyrelsen, telestyrelsen och vattenfallsstyrelsen. Att märka är att ett enda ärende kan omfatta flera hundra namn och ofta kräver tidsödande utredningar.

Enligt reglementet har arkivet vidare att insamla uppgifter om Sveriges ortnamn, om deras uttals- och skriftformer samt att vetenskapligt bearbeta det insamlade materialet och att i tryck utgiva verket »Sveriges ortnamn».

Alla dessa uppgifter ställer stora krav på arkivets personal. Den må emellertid vara hur kvalificerad och arbetsvillig som helst. Den är likväl för närvarande helt otillräcklig för att fylla uppgifterna. Detta låter sig lättast visa med avseende på utgivningen av »Sveriges ortnamn». Bearbetnings- och publiceringsverksamheten släpar på ett anmärkningsvärt sätt efter. Med den utgivningstakt av nätt och jämnt en häradsbeskrivning per år, som hittills kunnat presteras, kommer det samlade verket i sin helhet att föreligga i tryck först om 150 år. Man blir inte förvånad häröver, när man betänker att det är en fåtalig kvalificerad personal som står till förfogande för arkivet: 1 arkivchef (Ae 26) och 2 arkivarier (Ae 21), vartill kommer ett par amanuenser. Frågan är om inte ortnamnsarkivet är särskilt illa lottat från personalsynpunkt. Man kan, utan att därför göra någon bedömning av de olika institutionernas uppgifter, jämföra med landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala, som förutom en arkivchef, visserligen på halvtid, har 4 förste arkivarier och 2 arkivarier.

Det värsta är emellertid att en direkt försämring av personaltillgången skedde år 1960. Ortnamnskommissionens framställning om en särskild arkivchef bifölls visserligen då, men på så sätt att dåvarande förste arkivarien förvandlades till arkivchef i Ae 26. (Förhandlingar pågår genom SACO om uppflyttning av arkivchefstjänsten till Be 1.) Arkivchefsbefattningen hade tidigare på halvtid upprätthållits av en professor vid Uppsala universitet. Denne befriades från denna uppgift utan att arkivet fick någon personalförstärkning. Resultatet blev följaktligen att ortnamnsarkivet fick en halv arbetskraft mindre än förut. Det var orimligt att på den nya arkivchefen övervältra den tidigare förste arkivariens alla arbetsuppgifter: svara för ortnamnsundersökningarna ute i landet och för samlingarnas systematisering och vård, såsom kommissionens sekreterare förbereda och för kommissionen föredraga namnregleringsärenden och andra ärenden, utarbeta förslag till petitaskrivelser, leda och övervaka arbetena inom arkivet, förestå expeditionen, handlägga personalärenden och instruera nya amanuenser.

Den ringa personaluppsättningen vid arkivet får även direkta konsekvenser för möjligheterna att fullgöra de givna uppgifterna. Eftersom befordringsmöjligheterna inom arkivet är ytterligt små, måste följderna bli, att befattningshavarna, när tillfällen yppar sig, söker över till andra liknande institutioner. Påföljden blir att specialkunskap och rutin som förvärvats inom arkivet blir sämre utnyttjade, och en oftare förekommande inträning av ny personal blir behövlig vid arkivet. Härigenom förminskas dess prestationsförmåga ytterligare.

Ortnamnskommissionen och dess arkiv befinner sig i ett högst prekärt läge. Myndigheterna kräver att remissärendena skall behandlas fortlöpande. De besökande forskarna vill att arkivets personal skall omgående gå dem till handa med arkivalier och litteratur samt bistå dem med upplysningar

om uppteckningarnas proveniens och halt. De vill vidare ha hjälp med läsning av medeltidsdiplomen. Samtidigt tränger de interna arbetsuppgifterna på. De rika samlingarna måste systematiseras och vårdas och det inkommande materialet granskas och göras tillgängligt för forskningen. Ortnamnskommissionen har inte tillräckligt med kvalificerad personal för att möta alla dess rättmätiga krav.

Detta läge föreligger samtidigt med att nya möjligheter yppar sig för en ytterligare intensifiering av arkivets verksamhet. Det ökade antalet studerande av ämnet nordiska språk vid universitetet i Uppsala har medfört att allt flera är villiga att bedriva uppteckningsarbete för arkivets räkning. Sistlidna sommar kunde ett större antal upptecknare sändas ut i bygderna än på flera år. Detta får betraktas som en glädjande utveckling i en tid när det värdefulla traditionsmaterialet löper risk att oåterkalleligen försvinna. Men det går inte att utnyttja uppteckningsmöjligheterna effektivt, ty arkivets personal räcker inte till att instruera, granska och värdera, arkivera och registrera.

Svenska ortnamnsarkivet är i största behov av personalförstärkning. I första hand är det nödvändigt att det får tillbaka den förste arkivarie-befattning som drogs in 1960. På en dylik befattningshavare får återgå en del av de uppgifter som tidigare var förste arkivariens och vilka här ovan exemplifierats. Arkivchefen, bland vilkens huvuduppgifter främst ligger att svara för utgivningen av »Sveriges ortnamn», måste avlastas för att balans mellan arkivets olika arbetsuppgifter skall kunna vinnas.

Med hänsyn till det flytande läget beträffande kanslichefens lönegrads-placering anser vi oss inte kunna framställa definitivt förslag till lönegrads-placering för den förste arkivarie-tjänst vi föreslår. I stället hemställer vi om bemyndigande för Kungl. Maj:t att vid bifall till motionen fastställa lämplig lönegrad för tjänsten i fråga.

Med stöd av vad sålunda anförts föreslår vi,

att riksdagen måtte besluta inrättande från och med den 1 juli 1962 av en befattning som förste arkivarie vid svenska ortnamnsarkivet samt bemyndiga Kungl. Maj:t att fastställa lönegrad för befattningen.

Stockholm den 24 januari 1962

Per Edvin Sköld

Erik Tobé

John Lundberg

Ragnar Ekström

S. G. W. Wahlund

Mac P. Hamrin

i Björkvik

i Kalmar

Henrik Munktell

Rune Johansson

i Norrköping